

УВОДНА НАПОМЕНА

Књижевности – теологија – философија је тематско-проблемски зборник радова приређен у спомен Милану Радуловићу.

Зборник, међутим, није био планиран да буде у *спомен*, већ у *часци* Милану Радуловићу, дугогодишњем руководиоцу пројекта за теорију књижевности Института за књижевност и уметност, који је средином 2015. године отишао у пензију (оставши, притом, и даље редовни професор Православног богословског факултета Светог Василија Острошког у Фочи). Сходно добром академском обичају, када члан научне заједнице, чије је дело од посебног значаја, оде у пензију, та иста заједница одужује му се пригодним зборником у његову част. Обичај је, такође, да се у зборнику такве врсте заинтересованим сарадницима понуде оне кључне теме којима се сам научник, коме се зборник посвећује, бавио у свом дугогодишњем раду, али и да се сам тај рад, у засебном одељку, изнова валоризује и (пре)вреднује.

Три термина из наслова овог зборника – *књижевности*, *теологија*, *философија* – на најадекватнији начин сублимирају поље интересовања Милана Радуловића, почев од његове прве књиге из 1978. године, *Видови српске књижевне кришке*, у којој је отворио пут изучавању „природе и смисла књижевности“, закључно са последњом која се појавила у септембру 2017. године, а чији наслов *Време и душа* као да је задобио једну неслућену димензију значења – опроштај душе њеног аутора са простором овог времена и спремност за пресељење у неке више просторе.

Сместивши поље изучавања књижевности у тремећу онтологије, аксиологије и метафизике – што се може закључити на основу наведених наслова прве и последње његове књиге – Милан Радуловић је – „у целини мимо и контра свега што је [...] популарно и пожељно у круговима књижевних теоретичара, критичара и историчара књижевности“ – засновао у српској науци о књижевности јединствену теолошку теорију или философију књижевности. Упркос прећутном отпору према таквој врсти књижевнонаучне утемељености, који је одраз духа времена у кул-

тури и школама помодних књижевних теорија, Радуловићево тумачење српске књижевности и културе из теолошке перспективе, са фокусом на православно наслеђе, представља аутентичан књижевнокритички метод који, свакако, заслужује подробну метакритичку пажњу.

Да би се та пажња на ваљан начин теоријски и критички профилсала, зборник је подељен у три дела. У првом, који представља 'главни' део, смештени су радови претежно теоријског карактера, у другом се налазе радови посвећени тумачењу књижевноуметничких дела из религијске и теолошке перспективе, док су у трећем делу сабрани метакритички усмерени радови са фокусом на стваралаштво Милана Радуловића. У циљу подстицања теоријске рефлексije о књижевности, књижевној критици и култури из угла различитих хуманистичких дисциплина, тако замишљен омаж делу Милана Радуловића обједињује повлашћени положај теолошке димензије животног, књижевнонаучног и философског светоназора.

То није случајно, јер теологија, у виду теолошке естетике односно философије уметности, своје интересовање за књижевност испољава, пре свега, на пољу онтологије и феноменологије књижевности, као и на пољу егзистенцијалног статуса и смисла књижевне уметности. Теолошка мисао, усмерењем на онтолошке, феноменолошке, гносеолошке и духовно-егзистенцијалне аспекте литературе, али и сопственим кохерентним мисаоним системом, додирује се са шире схваћеном философском мишљу о књижевности. Другим речима, залазећи у проблеме бића, појавности, сазнајног потенцијала и егзистенцијалног смисла литературе, теолошка мисао и сама носи печат једног вида философског мишљења, док на отвореном пољу теоријске рефлексije о књижевности имплицитно подстиче на – допунска, комплементарна или опозитна – философска позиционирања спрема питања о суштини књижевне уметности. Захваљујући свом озрачју, амплитуда теолошке мисли у Радуловићевом делу, осим области науке о књижевности, философије и естетике, гравитира, такође, и ка пољу културе односно културне идеологије.

Полазећи од таквог релационирања књижевности, теологије и философије, у зборнику је отворен простор за ширу проблематизацију и критичку расправу о кључним темама на које та мисао упућује: темама онтологије књижевности, теологије, философије и културне идеологије односно културног контекста српске књижевности, темама које допуњују сагледавање теоријске и књижевнокритичке мисли Милана Радуловића.

У светлу чињенице да теологија, као хуманистичка дисциплина, већ годинама уназад све више и све чешће успоставља интердисциплинарни дијалог са другим областима људског духа, а посебно са књижев-

ношћу, тематско-проблемски зборник радова *Књижевности – теологија – философија* настоји да пружи допринос томе дијалогу, и то не само по назначеном опредељењу, већ и по квалитету радова окупљених у њему. Због тога се надамо да ће овај зборник представљати значајну карику у будућим проучавањима односа књижевности и теологије, али и философије.

Ваља, напослетку, додати и то да је Милан Радуловић, имајући на уму наречени академски обичај, једном приликом саопшти својим блиским сарадницима из Института за књижевност и уметност, пола у шали а пола у збиљи, да му се никако не приређује зборник оваквог типа у част. Као неко ко је свој животни позив схватао као *служење* вишем Смислу (Цркви, народу, породици), такав захтев био је сасвим очекиван. Ипак, када та одлука више није зависила од њега, са радошћу и задовољством је читао радове који су пристизали за зборник, саветујући, успут, уреднике око неких решења везаних за структуру зборника. Зато су, према његовој жељи, прилози посвећени његовом стваралаштву, уместо у првом, обједињени у трећем, последњем делу зборника. Тако је та молба, поникла из дамара једне аутентично хришћанске душе, која себе никад не ставља на прво место, истовремено омогућила 'читање' структуре зборника у оквиру антрополошке тријаде *тело – душа – дух*: радови теоријског и философског карактера – радови поетичко-интерпретативног карактера – радови метакритичког карактера.

Била је замисао да се овај зборник појави у години у којој би се обележио седамдесети рођендан Милана Радуловића. Многи радови садржани у њему, посебно они о Радуловићевом стваралаштву, писани су са том сврхом; уредници, стога, нису мењали карактер тих радова нити презент пребацивали у перфекат.

Прераним одласком Милана Радуловића (29. октобра 2017), чији је животни и стваралачки пут ипак био испуњен и заокружен, измењена је и интенција зборника: *у спомен*. Зато, радови који су у овом зборнику сакупљени не сведоче само почаст коју собом одају једном важном и занемареном тематском и идејном кругу у окриљу српске науке о књижевности, већ и љубав и молитвену захвалност њихових аутора према мислиоцу чија је мудра, трезвена и блага 'родитељска' реч оставила у њима траг чија тишина вреди више од сваке речи.

Уредници